

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קי"ג

נמסר בערוץ "קול ברמה"

במסגרת תכנית שאלות שהתקבלו בבית ההוראה בראשות מורנו הרב שליט"א

הלכות בל-תשחית

שימוש בקמח ומים לצורך רפואה נגד זיהומים. עריכת "בר" פירות גדול ומעוצב. מים אחרונים בשאר משקים או דוקא במים. השקעה כספית גדולה בעיצובים והזמנות וכדומה לחתונה. טקס "הפרחת יונים" אחרי החופה. נתינת רעל לחתולים על מנת להורגם. ניסוי חומרים חדשים על בעלי חיים. בעל הבית שהשחית פלאפון לעובד. מנהל שהשחית כדור לתלמיד בבית הספר. מוסר לבחורי הישיבות לאור המצב.

עיסה של קמח ומים לצורך רפואה

א. שאלה: יש אדם בבני ברק שמטפל בצפון חודרנית, על ידי שמורח במקום הצפון עיסה של קמח ומים ויתכן חומרים נוספים. וכן מטפל במקרים אחרים של זיהומים שונים. אומרים שהטיפול שלו יעיל, האם הדבר מותר ואין בזה ביזוי של הלחם?

תשובת הרב: בגמרא במסכת שבת (ק"ח ע"ב) אמרו "שורה אדם פתו בין ומניחה על גב העין", כלומר אדם שיש לו מחלה בעין יכול לשרות לחם כעין "ספוג" ולהניח אותו על העין, למרות שאחר כך אי אפשר לאכול עוד את הלחם, אף על פי כן הדבר מותר. והמגן אברהם (ריש סימן קע"א) כותב: לומדים מכאן שכל דבר אפילו שהוא נמאס, אם עושה את זה לרפואה מותר. ולכן גם בנידון השאלה הזאת, שהוא משתמש בעיסה של קמח ומים, כיון שעושה את זה לצורך רפואה, הדבר מותר.

"בר" פירות מעוצב ויוקרתי

ב. שאלה: אני עומדת להתחתן ב"ה, והיות וכמות האנשים מצומצמת (בעקבות מגיפת הקורונה) גם ההוצאות הצטמצמו, ולכן אני רוצה לעשות "בר" פירות מעוצבים יפה ויוקרתי במיוחד. אבל חברה אמרה לי שהדבר אסור כיון שהכל יזרק מן הסתם, מה הרב אומר על זה?

תשובת הרב: צריך להיזהר במקרים שיש בהם ביזוי אוכלין. מן השלחן ערוך (סימן קע"א ס"ד) כותב: "ממשיכים יין בצנורות לפני חתן וכלה" [בזמננו היה נהוג שעושים בחתונה כעין "מזרקות", אבל לא של מים אלא של יין], "והוא שיקבלנו בכלי בפי הצנור" – כלומר בתנאי שהיין נשפך לתוך כלי, דהיינו שבסוף הצינור מניח כלי והיין נשפך לשם. אבל אם נשפך לארץ אסור, מפני שיש בזה ביזוי אוכלין. עוד ממשיך מן הלכה נוספת: "וזורקים לפניהם קליות ואגוזים" - היו נוהגים גם לזרוק כל מיני פיצוחים לפני החתן והכלה, ומה שעושים היום עם סוכריות פעם היו עושים את זה בסוכריות "טבעיים"... ומבואר במגן אברהם (סק"ד) שהם היו עם הקליפה שלהם. אבל מן מוסיף שם בשלחן ערוך שזה מותר דוקא בימי הקיץ שהרצפה נקיה. וגלוסקאות (כלומר לחם ועוגיות) אסור לזרוק לעולם. ובסעיף הבא (סעיף ה') מן כותב: "הזורקים חטים לפני חתנים, צריך להיזהר שלא יזרקו אלא במקום נקי, וגם יכבדו אותם משם (כלומר יטאטו את המקום), כדי שלא ידרסו עליהם". עד כאן. למדנו מכאן שכל דבר שמגיע לידי ביזוי אוכלין אסור. אמנם המגן אברהם בתחילת סימן קע"א כתב שכל דבר שיש בו צורך לאדם (ולא רק לרפואה) מותר להשתמש ואין לחוש לביזוי אוכלין. ולכאורה קשה על דבריו מדוע אסור לשפוך יין במזרקות אם אין כלי, וכן מדוע אסור

לזרוק קליות ואגוזים בימי הגשמים, המגן אברהם סובר שכל דבר שיש בו צורך זה מותר - אבל להמשיך יין בצנורות כאשר הוא נשפך ונאבד, וכן לזרוק חטים לפני החתנים במקום לא נקי, אסור מפני שבדברים האלה אין צורך ממש. ולפי זה אדם שעושה עיצוב פירות "בר" יוקרתי, הרי זה לא דבר שנצרך ממש, כי זה רק לתצוגה בלבד, ובסוף האירוע רוב הפירות נזרקים (כמו שמופיע בשאלה), ולכאורה יש לאסור בזה.

ובאמת שבספר פסקי תשובות (סימן קע"א ס"י) כתב לאסור. אבל להלכה אפשר להקל בזה. הפרי מגדים (סימן קע"א אש"א סק"א) מסביר שהטעם שאסרו בהמשכת היין וזריקת החטים, הוא לא מטעם הפסד אוכלין ובל תשחית, אלא הטעם הוא משום ביזוי, שנראה מבעט בטובת ה'. ולפי זה במקרה שלנו שמי שעושה את עיצובי הפירות, פשוט וברור שאינו עושה את העיצובים מטעם בזיון, ולא נראה בכלל כמבעט בטובת ה' חלילה, לכן יש להקל. וגיסי הגאון רבי רזיאל כהן כתב תשובה מקיפה ויפה מאד בנושא (ונדפסה בשו"ת מחקרי ארץ ח"ד סימן י"א), וחיזק מאד דברי הרב פרי מגדים. ובאמת יש הבדל בין הדברים, בהמשכת יין וזריקת חטים האיסור לא בגלל הפסד אלא משום ביזוי האוכלין, כי כאשר שופך את היין או זורק את החטים הרי זה בזיון, שנראה מבעט בטובתו ובשפע שנתן לו ה' יתברך, ולכן יש לאסור בזה. אבל כאשר משתמש באוכל לא בצורה של בעיטה ובזיון הדבר מותר. וגם הלבוש שם (סימן קע"א ס"א) כתב שחז"ל אסרו להשתמש במיני אוכלין דוקא דרך בזיון, מפני שנראה כמבעט בברכותיו ובשפע של הקב"ה. ולפי זה בעיצובי פירות, הרי הדבר לא נעשה בדרך של זריקה ובעיטה כלל, אלא להיפך מניחים את הפירות בצורה יפה ומעוצבת, רק שבדרך כלל אף אחד לא מושיט יד לאכול מהפירות כי הוא יקלקל ויהרוס את העיצוב, וממילא בסוף האירוע הכל נזרק לפח, ונמצא שהזריקה לא נעשית בדרך זריקה בכלל, אלא אדרבה מתוך כבוד. ולכן מעיקר הדין אפשר להקל בזה. ואני חייב להדגיש מה שכתב מורנו הגאון רבי משה שתרנג"ע"ה בשו"ת ישיב משה (סימן לד): קבלה בדינו, שיש כמה פוסקים שאם הם מקילים אפשר לסמוך

עליהם גם כאשר הרבה פוסקים מחמירים, ואחד מהם זה ה"פרי מגדים", כי הוא תמיד מצדד להחמיר, ואם הוא כותב שמותר הרי בוודאי שיש להקל בזה. וכאן הרב פרי מגדים מיקל. לכן מי שרוצה לעשות עיצוב פירות גדול ויוקרתי, אפשר להקל, גם אם הם יושלכו לפח בסוף האירוע.

וכמובן שהטוב ביותר שלא לזרוק את הפירות, אלא לקראת סוף החתונה אפשר לחלק אותם לבני הבית וקרובי משפחה, ומן הסתם הם פירות טובים ומשובחים ובוודאי אנשים ישמחו בזה. וכל מה שאפשר להשתדל שלא יבוא לידי השחתה, בוודאי שראוי לנהוג בזה (וע"ע להרה"ג ר' גולן קבלן בקובץ וען שמואל חלק ט"ו סימן נא).

מים אחרונים במשקים או דוקא במים?

ג. שאלה: לפעמים אני נמצא באירוע והגיע זמן ברכת המזון, ומכל מיני סיבות אינני מעוניין לקום למקום הנטילה ולעשות מים אחרונים, האם אפשר לעשות מים אחרונים במיץ קוקה קולה וכדומה או שזה אסור משום בל תשחית? לפעמים זה קורה לי גם בבית, כשאני על שלחן השבת ומתעצל לקום, מה הדין בזה?

תשובת הרב: מן בשלחן ערוך (סימן קפ"א ס"ט) כותב במפורש: **נוטלים מים אחרונים בכל מיני משקים.** ומרן בבית יוסף מבאר מפני שגם הם מנקים. ואם כן אפשר לעשות מים אחרונים בקוקה קולה ומיץ תפוזים וחלב וכדומה. אבל הרב משנה ברורה שם (סק"כ) מביא דברי הפרי מגדים, שזה דוקא אם אין לו מים בלבד. וגם בספר כף החיים (ס"ק כד) הביא אותו. וכך פסק גם בבן איש חי (ש"א פ' שלח לך סי"א). הרב פרי מגדים לא ביאר מה טעמו, אבל נראה פשוט שטעמו משום ביזוי ובל תשחית, כי אם יש לאדם מים אין לו לבזבז ולהשתמש במשקאות יקרים יותר. [ובאמת גם מרן בבית יוסף כתב שכבר כתב הטור לעיל סימן קע"א שלא נוטלים מים אחרונים ביין, ושם בבית יוסף ביאר את הטעם משום הפסד אוכלין. וכ"כ במאמר מרדכי כאן (סק"ז), שהטעם משום הפסד אוכלין]. וכעין מה שרבותינו במסכת שבת (בדף ק"מ ע"ב) אומרים שאם אדם יכול לאכול לחם של שעורים לא יאכל לחם של

חטים שהוא יקר יותר, ומשם נלמד שלא מבזבזים דבר יקר, כאשר אפשר להשתמש בדבר זול ופשוט יותר.

לכן אדם שנמצא בשלחן שבת בבית, לא יתעצל אלא יקום לעשות מים אחרונים במים. אבל כאשר הוא נמצא באולם, ואם יקום עלול להפסיד את הזימון, או שמקום הנטילה נמצא ליד עזרת הנשים, או שזה כרוך בטרחה מרובה, או שכולם יעצרו אותו לומר לו שלום והוא לא רוצה להתעכב רק לברך ברכת המזון וללכת לבית, בכל האופנים הללו וכיוצא בהם שיש צורך כל שהוא, אפשר להקל בזה.

להשקיע בהזמנות ופרחים ועיצובים לחתונה

ד. שאלה: אני עומד להתחתן בקרוב, וכלתי לעתיד אהבת שכל דבר יהיה יפה מכובד ומפואר, כגון הזמנות מיוחדות, פרחים ועיצובים מיוחדים וכדומה, אני אומר לה שאין לנו כסף לזה, אבל היא טוענת שמתחתנים פעם אחת בחיים, כיצד עלינו לנהוג?

תשובת הרב: אחד הלבטים הגדולים של זוגות כאשר עומדים להתחתן הוא מה לעשות בחתונה ועל מה לוותר. בואו נראה מה הקו התורני ודעת התורה בנושא הזה. הגמרא במסכת שבת (דף ק"מ ע"ב) אומרת: אמר רב חסדא, אדם שיכול לאכול לחם של שעורים שהוא זול, ואוכל לחם של חטים שהוא יקר יותר, עובר משום איסור בל תשחית, כי הוא מבזבז לחנם לחם יקר. רב פפא אומר, מי שיכול לשתות שכר ובמקום זה שותה יין, עובר משום בל תשחית. והגמרא דוחה את זה, כיון שלחם של חטים בריא יותר מלחם שעורים, וגם יין בריא יותר משיכר, לכן אין בזה משום בל תשחית. המאירי ע"ה (שם) כותב דברים מדהימים: לעולם יתנהג אדם במדה בינונית ויצמצם בהוצאתו כפי ענינו (כלומר לפי היכולת שלו). ואם הוא עני ישתדל לעשות דברים שמהם יבא לידי הסדר בהוצאה (- כלומר לידי מצב שיוכל לכלכל את עצמו בדעת ובתבונה), ואם הוא עשיר אל יפחית עצמו בצמצום המאכלים אלא בכדי הראוי (- כלומר לפי מה שהוא מסוגל). ודרך צחות אמרו, אמר רב חסדא כשהייתי עני ועשיר מעולם לא אכלתי ירקות. כשהיה עני - בגלל שזה פותח את התיאבון וגורם לאכול יותר ולא היה לו מספיק

לחם, וכשהיה עשיר - העדיף לאכול בשר ודגים במקום למלא את הבטן בירקות. וזה רק משל בלבד לומר שאדם צריך להתנהג בהתאם למדת יכולתו.

וממשיך המאירי: וכן אמרו "דרך הערה" (- כלומר להאיר את תשומת לבנו), שהעני יצמצם בתוך ביתו כמה שיכול. ולכן אמרו רבותינו שמי שיכול לאכול לחם של שעורים ואוכל לחם של חטים עובר משום בל תשחית, ומי שיכול לשתות שכר ושותה יין עובר משום בל תשחית. עד כאן.

לפי זה אין כוונת הגמרא לפסוק את זה להלכה, אלא הכוונה לומר שאדם צריך לכלכל צעדיו במשפט, ולא להוציא הוצאות ולאחר מכן לטרוח ולעבוד במשך כמה שנים לכסות את החובות שעשה בשביל ערב אחד של החתונה (וע"ע בשו"ת חקרי הלכה חאו"ח סימן ב' אות ג').

ומעניינים מאד דברי רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות פ"ב) שכותב: כתוב בפסוק בסוף פרשת שופטים "לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן" (דברים כ' יט), הוזהרנו בזה שלא לכרות עץ מאכל, וכן הוזהרנו בזה שלא לפזר לריק אפילו שוה פרוטה. ולפי דברי רבנו יונה הללו, האיסור להשחית ולבזבז ממון נאסר מן התורה. וגם בספר חרדים (פכ"ט סמ"ה) כותב: בכלל הלאו של השחתת עץ, שיחוס אדם על ממונו ולא יפזר לריק אפילו שוה פרוטה. וגם רבי ישראל סלאנטר בשלוש עשרה מדות שלו (אות קימוץ) כותב שלא להוציא פרוטה שלא לצורך, רק מה שצריך, בלא לבזבז כלל. לכן צריך לומר לכלה, שאדרבה זו דרך חיים נכונה והנחת אבן הפינה בבניית בית, לדעת מה אנחנו מסוגלים להוציא, ולא לבזבז הרבה על לילה אחד ואחר כך במשך כמה שנים לטרוח ולעבוד קשה לכסות אותו, או לסמוך על זה שכל החברים יתנו מתנות גדולות כדי לכסות את ההוצאות שעשינו להם. [שמעתי כמה אנשים שמתלוננים: "עשיתי אירוע גדול באולם יקר, ופלוני נתן לי רק מאתיים שקל, במקום שיתן ארבע מאות-חמש מאות שקל". אבל אדם שאוכל במסעדה הוא יודע כמה הוא מוכן לבזבז ולשלם, והוא הולך בהתאם לזה למסעדה כזאת, אבל אתה קובע עליו עובדה לאכול באולם יוקרתי ומבקש ממנו לשלם

בהתאם... הוא לא רוצה לבוא למסעדה כזאת ומעדיף לשבת בבית]. בוודאי שאין זו דרך נכונה להגיע להוצאות כאלה.

טקס "הפרחת יונים" אחרי החופה

ה. שאלה: כלתי רוצה לעשות מיד לאחר החופה טקס "הפרחת יונים" לבנות, שזה סימן טוב לזוגיות טובה. אמרתי לה שזה יקר בשבילי, אך היא אומרת שזה מקובל אצלם, וכך עשו כל אחיותיה וחברותיה. אמרתי לה שזה בל תשחית ממש לבזבז אלפי שקלים בשביל כמה שניות, מה דעת הרב?

תשובת הרב: למרות מה שאמרנו בתשובה הקודמת, דוקא במקרה הזה הייתי מצדד להקל. ולא בגלל שיש ענין לעשות דברים בחופה לסימן טוב, וכמו שכתוב בשלחן ערוך (סימן קע"א ס"ד) שהיו ממשיכים יין בצנורות לחתן וכלה, ורש"י (ברכות נ: ד"ה ממשיכין) מסביר שהסיבה שהיו עושים את זה במזרקות, הוא לסימן טוב. והיות שכך עושים משפחתה, כך זה מקובל אצלם, ועליו להתאים את עצמו לרמה שלהם. וזה כעין מה שמרן כותב בשלחן ערוך אבן העזר (סימן ס"ד ס"ד): תקנו חכמים שהנושא אשה יעשה סעודה בנישואין לקרובים שלו ולקרובי הכלה, כפי כבודו וכפי כבוד הכלה. והמפרשים מסבירים, שאם משפחת החתן עשירים יותר ממשפחת הכלה, הוא צריך לעשות סעודה לפי ערך משפחתו. ואם משפחת הכלה עשירים יותר ממשפחת החתן, צריך לעשות סעודה כפי הערך של כבוד משפחתה. יוצא מכאן שאם מקובל במשפחת הכלה ואצל חברותיה לעשות הפרחת יונים וכדומה, לא נדרוש ממנה לרדת מהרמה של כל המשפחה ולעשות ברמה צנועה יותר, ולכן היא יכולה לדרוש מהחתן לעשות את זה. אבל מה שהיא מוכנה לוותר ולמחול, לא חייב לעשות כמובן.

להרעיל חתולים שמציקים בחצר הבנין

ו. שאלה: אני גר ברמת גן, ויש לי שכן שאוסף אוכל מכל מיני מקומות ומפזר באיזור הבנין שלנו, וכך באים המון חתולים, וזה ממש מציק לי. דיברתי איתו וזה לא עוזר.

אני רוצה לקנות רעל ולשים לחתולים האלה, האם מותר לעשות את זה?

תשובת הרב: הדבר אסור. ואגב אספר אפיזודה מעניינת, בצעירותי התקיימה אמירת "סליחות" בישיבה באשמורת, והלכתי לביתו של מרן ראש הישיבה שליט"א (הגאון רבי מאיר מאזוז בן כמסאנה חנה, שהקב"ה ישלח לו רפואה שלימה ויחלימהו מהרה, יחזקהו ויאמצהו, יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים בבריאות גוף ונפש, ויחדש כנשר נעוריו, אמן) כדי ללוות את הרב מהבית לישיבה. באותו הרחוב היה שם אדם שהחזיק כלב בחצרו והיה נובח הרבה על העוברים השבים, וכולם ידעו מזה. בהלך לבית הרב, עברתי שם ושכחתי מהכלב הזה, ופתאום הוא התחיל לנבוח בקולי קולות. השעה ארבע לפנות בוקר, ונבהלתי בהתחלה. בחזור כשאני מלווה את הרב, עברנו ליד אותו הבית, ושאלתי את הרב האם מותר לי לקחת בשר עם רעל ולזרוק לו כדי שימות, כי הוא מפחיד את כל מי שעובר כאן. מרן ראש הישיבה אמר לי שאפשר ללמוד מהסיפור בגמרא במסכת חולין (דף ז' ע"ב): פעם רבי פינחס בן יאיר הלך למצות פדיון שבויים, ובדרך עבר ליד הבית של רבי יהודה הנשיא, ורבי אמר לו: אולי תבוא לאכול אצלנו? ורבי פינחס בן יאיר הסכים. צהבו פניו של רבי משמחה, כי ידוע שרבי פינחס לא היה אוכל אצל אף אחד, ורבי שמח שהוא מסכים לבוא אליו לבית. רבי פינחס ראה שהוא כ"כ שמח מזה, ואמר לו: למה חשבת שלא אסכים לבוא? וכי אתה סבור שאני מודר הנאה מבני ישראל?! ומה שבדרך כלל אני לא אוכל אצל אחרים, הוא משום שיש אנשים שהם רוצים לתת מכל הלב אך אין להם אפשרות והרי זו סעודה שאינה מספקת לבעליה, ויש אנשים שיש להם לתת הרבה אבל הם קמצנים עם עין רעה, וכתוב בפסוק בספר משלי (כ"ג ו') "אל תלחם את לחם רע עין". אבל אתה רבי גם יש לך הרבה וגם אתה נותן עם עין טובה ב"ה, לכן אני בא אליך בשמחה. אבל היות ואני ממחר מאד לדבר מצוה, לכן כשאחזור אעבור מכאן ואכנס אליך לבית. בחזור, רבי פינחס בן יאיר נכנס לבית של רבי מפתח אחר, ולא דרך הפתח הרגיל של הבית. והנה הוא רואה שם פרדות לבנות, אמר: אדם שיש

תשובת הרב: בתשובה הקודמת הזכרנו את דברי הרב תרומת הדשן, שכל דבר שנועד לתועלת האדם אין בזה משום צער בעלי חיים, והרי בוודאי עדיף שהבהמות ינזקו בצורה כזו או אחרת מאשר שהאנשים ישתמשו בחומרים האלה וינזקו ח"ו. אמנם נראה שהשאלת יודעת שכל חומר רפואי מנוסה במעבדות על עכברים ובעלי חיים שונים, והיא שואלת על חומר של קוסמטיקה שהוא לא חיוני ממש, ואם משרד הבריאות דורש את זה אפשר שלא למכור את המוצר הזה בכלל. אבל להלכה אם הוא מכניס כסף ויכול להועיל לאדם או לאחרים, לא צריך לוותר על המוצר הזה, וכמו שמבואר בתשובת תרומת הדשן הנ"ל. כתוב בפסוק בפרשת בראשית "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת בארץ" (בראשית א' כ"ח), ורדו פירושה ותשלטו, כלומר הקב"ה נתן את כל בעלי החיים לצורך תשמישו של האדם. ולכן מותר לכתחילה לעשות את זה, ולא צריך שום נקיפות מצפון, בשעה שאדם יודע שעושה את זה לא מתוך כוונה רעה ח"ו, אלא לצורך התועלת של היקום ובני האדם, ולכן הדבר מותר בהחלט.

בעל הבית שהשחית חפץ

ח. שאלה א': אני עובד כשכיר במשרד שעוסק בפיתוחים שונים, ובעל הבית מקפיד מאד שלא יגיעו לשם עם סמארטפון מחשש שיצלמו ויעתיקו את הדברים שם, יום אחד הגעתי עם סמארטפון ובעל הבית תפס פטיש וניפץ אותו לעיני כל העובדים. נפגעתי ואמרתי לו: אתה אדם דתי עם כיפה, איך אתה עושה דבר כזה? להרוס פלאפון ששווה ארבעת אלפים שקל? מה עם בל תשחית?

שאלה ב': בתלמוד תורה שבני לומד אוסרים להביא כדורגל וכדורסל, אלא רק כדורי ספוג בלבד, מחשש לפגיעה של הילדים. לכבוד יום ההולדת של בני קניתי לו כדורגל מעור, הוא הגיע איתו לבית הספר ושיחק בו בהפסקה, כאשר המנהל גילה זאת הוא לקח את הכדור ופוצץ אותו לעיני כולם, האם זה היה מותר? מה עם בל תשחית?

לו מלאך המות בתוך הבית, איך אוכל לסעוד אצלו? כי ידוע שמי שמקבל מכה מפרדה לבנה היא לא מתרפאת לעולם. רבי שמע את זה, והציע לו כמה הצעות לתקן את זה. אמר לו: אולי אעקר את הרגלים של הפרדות, אמר לו רבי פינחס שזה צער בעלי חיים. אמר לו: אולי אהרוג אותם, אמר לו שזה בל תשחית ואי אפשר לעשות דבר כזה. עד כאן. מרן ראש הישיבה אמר לי, למדנו מכאן שאסור להרוג סתם בהמות משום איסור בל תשחית. אמנם הרב תרומת הדשן (ח"ב פסקים וכתבים סימן ק"ה) כתב שכל דבר שהוא לצורך האדם הרי שזה מותר, ולכן הוא כותב שם שמעיקר הדין מותר לתלוש נוצות מאוזזות חיים אם זה נעשה לצורך האדם. ומוסיף: ואל תקשה לי מהמעשה של רבי פינחס בן יאיר, כי שם בוודאי רבי היה מגדל את הפרדות האלה עם שמירה, שהרי הגמרא במסכת בבא קמא (דף ט"ו ע"ב) אומרת שאדם לא יגדל כלב רע בתוך ביתו שנאמר "לא תשים דמים בביתך", אלא ודאי שהיתה להם שמירה וההיזק לא היה מצוי, ולכן היה מותר לגדל אותם בבית, רק שרבי פינחס בן יאיר היה חסיד והקפיד גם על הדבר הזה. נמצא שכל דבר שהנזק שלו מצוי מותר להרוג את בעלי החיים האלה, ורק אם זה לא נזק ממש אסור להרוג את הבהמות האלה. לכן במקרה ההוא עם הכלב אסור להרוג אותו, כי אפשר להיזהר ולא להיבהל לחנם, ולדעת שיש בתים עם כלבים לשמירה וכדומה, ובפרט שהכלב לא נושך ולא עושה כלום רק נובח בלבד, ואסור לעשות את זה. לכן הוא הדין לגבי החתולים שבנידון השאלה, אף על פי שלא נחמד לחיות בסביבה של חתולים, עדיין זה לא הצקה אמיתית ואין היתר להרוג אותם, ולכן אסור לשים להם רעל ולהרוג אותם, משום בל תשחית (וע"ע בשו"ת חקרי הלכה חאו"ח סימן ב' אות ג', וסוף אות ד').

ניסוי חומרים חדשים על בעלי חיים

ז. שאלה: אני עובדת במעבדה לקוסמטיקה, וכל המוצרים שלנו מיוצרים ללא ניסויים על בעלי חיים, אבל לאחרונה פיתחנו מוצר חדשני ומשרד הבריאות דורש ניסוי על בעלי חיים. אני חובבת מאד בעלי חיים, ומרגישה יסורי מצפון לעשות דבר כזה, מה עם צער בעלי חיים?

תשובת הרב: אני חייב לומר גם לאותו עובד וגם לאותו הורה וכל אדם אחר, את דברי הגמרא במסכת פסחים (דף פ"ו ע"ב) "כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה". והגמרא שם מביאה סיפור על רב הונא שהגיע למקום מסויים ונהג כמה דברים נגד המקובל, והמארחים שלו לא יכלו לעמוד מנגד ושאלו אותו על כל דבר, וענה להם על זה. אחת השאלות, מדוע כשאמרו לך לשבת על הכורסא התיישבת עליה (בזמננו לא היה מקובל לשבת על כורסא אלא רק משום כבוד, כי בדרך כלל יושבים על המחצלות). וענה להם: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה. התוספות מקשים, למה רב הונא לא ענה להם על זה תשובה שענה שם על שאלה אחרת, "מסרבים לקטן ואין מסרבים לגדול". ועונים, שבדבר של כבוד ושררה כמו לשבת על כורסא, אפשר לסרב בעדינות גם לגדול, אבל אם בעל הבית אומר לך אסור לסרב לו גם בדבר של שררה. עד כאן. לומדים מכאן, שאם למשל גדול הדור אומר לך לא להביא סמארטפון או כדורגל, ולא משנה מה הסיבה לכך, הרי בוודאי שהיית מבצע את זה, אבל באמת צריך להקפיד יותר על מה שבעל הבית אומר לך. כך מוכח מהגמרא לפי דברי התוספות האלה. דרך אגב, זו הערה לכל מיני בחורים וילדים שלומדים בכל מקום שהוא, ובדרך כלל אוהבים "לעגל פינות" ועושים מה שנראה להם, נגד מה שאמרו הרב או המורה או המנהל או המנהלת וכדומה, אבל צריך לדעת שלפי ההלכה "כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה", ומרן השלחן ערוך (סימן ק"ע ס"ה) פוסק את זה הלכה למעשה, וא"כ אי אפשר לעגל פינות עם רבוננו של עולם. לכן הדרישה של בעל הבית באותו מקום עבודה שלא להביא סמארטפון, וכן הדרישה של המנהל שלא להביא כדורים לבית הספר, זו זכות ועל העובד או התלמיד לבצע אותה.

אין "בל תשחית" במקום שיש תועלת

ט. ולגבי איסור בל תשחית¹, למדנו מכמה מקומות שכאשר אדם רוצה לעשות דבר שיש בו תועלת "למען

¹ אני לא רוצה להיכנס לנושא אם מותר בכלל להחזיק סמארטפון גם בבית, כי ההלכה ידועה שכל גדולי ישראל אמרו

ישמעו ויראו", מותר לעשות את זה. למשל במשנה במסכת מידות (פ"א מ"ב) כתוב שהיה אדם שמכונה "איש הר הבית", שהתפקיד שלו לחזר בלילות על כל המשמרות בבית המקדש, המשמר של הכהנים והמשמר של הלויים, ומי שהיה ניכר שיטן היה חובטו במקלות ומרביץ לו. ומדובר שם באנשים בגיל שלושים-ארבעים שנה. והמשנה מוסיפה "ורשות היה לו לשרוף את כסותו", כלומר האנשים האלה היו לבושים בבגדי כהונה, והיה אותו אחראי יכול לקחת את בגדיו הפרטיים של הכהן או הלוי ולשרוף אותם. ולכאורה איך עושה את זה ולא חושש לבל תשחית? אלא כותב הרב תפארת ישראל (יכין אות י"ט) שם, שכיון שעושה את זה משום קנס ועונש, הרי זה לצורך האדם, ואין בזה משום בל תשחית.

ויתירה מכך, אמרו בגמרא במסכת שבת (דף ק"ה ע"ב) שאדם הרוצה להטיל אימה על אנשי ביתו מותר לו לקרוע כלים בחמתו. והגמרא מספרת על רב יהודה שכאשר היו עושים לידו פעולה לא טובה כל שהיא, הוא היה כועס ועושה כאילו הוא קורע בגד בחמתו (והיה רק שולף חוט אחד משם בלבד), והם היו רואים את זה ומבינים שהדבר חמור מאד. וגם רב אחא בר יעקב שהיו הילדים בבית עושים דבר לא טוב, היה לוקח כלים שבורים שלא ניכר שיש בהם סדק וחובט אותם בבית, כדי שהילדים יראו איך אבא כועס על זה. ולכאורה מה עם בל תשחית? אלא כיון שעשו את זה כדי להראות פחד שיידעו שלא לעשות שטויות, לכן מותר לעשות את הדבר הזה.

ויותר מזה, התוספות במסכת קידושין (דף ל"ב ע"א ד"ה רב) כותבים שמותר לאב לזרוק את הארנק של הבן שלו כדי להטיל עליו פחד ומורא, ואין איסור של בל תשחית בזה.

אמנם כמה מרבתינו הראשונים כתבו שכל ההיתר הוא דוקא באופן שהדבר לא נשחת, ואקרא את לשונו של בעל החינוך (מצוה תקכ"ט): אמנם הביאו בגמרא מעשים של

שאינו לאדם להשתמש במכשירים כאלה. אבל נדבר רק מצד בל תשחית בלבד.

מוסר מעניינא דיומא

י. אין דבר שחשוב יותר מ"הזמן", ולכן אנחנו חייבים לשמור עליו מאד. אני אומר את זה לכל בחורי הישיבות, שהרבה מהם נמצאים בבידוד, ויצר הרע לקח את הזמן הכי קדוש של ימי ראש השנה שצריך להרבות בתפלות, והפך את הקערה על פיה בעוונותינו הרבים, ומבזבז לנו את הימים החשובים האלה, ומאבד את הרגשות והרגעים היפים האלה. לכן כל אחד ישמור על הזמן שלו, ישב וישקוד ויתמיד בתורה, "לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה". ותדע לך, שאתה לא לומד בשביל החברים או ראש הישיבה או המשגיח, אלא בשביל הקב"ה בלבד, שיהיה לך זכות לימי הדין ולימי החסד והרחמים. יהי רצון שהקב"ה יערה רחמים מן השמים על כל עם ישראל בכל מקום שהם, ויבטל מעלינו כל מיני משחית ומגיפה, וישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו ישראל, ובכללם למרן ראש הישיבה הגאון הרב מאיר נסים מאזוז בן כמסאנה חנה, שהקב"ה יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים. ושתהיה שנה טובה ומבורכת לכל המאזינים ולכל עם ישראל, חיים טובים ומאושרים, אמן ואמן.

החכמים שמראים עצמם כעוסים כדי לייסר בני ביתם ולזרזם, ומשליכים מידם שום מאכל או שום דבר, מכל מקום השגחתם היתה בהם לעולם שלא ישליכו דבר שיהיה נשחת בזה. ועוד ראשונים כתבו את זה (ר' פרחיה בחידושיו שבת קה: והסמ"ק מצוה קעה ורבנו יוחם בתולדות אדם וחוה נתיב יח ח"ג). אבל מצד שני, ראינו בדברי התוספות שאפילו אדם שזורק ארנק מלא כסף של הבן שלו, ובוודאי שזה נשחת והולך לאיבוד, מותר לעשות את זה. וכך דעת הריטב"א עוד ראשונים.

למעשה האדם צריך להיזהר מאד לעשות רק מה שצריך בלבד, ולא להוסיף פרוטה אחת מעבר לזה. ולכן במקרים של השאלות האלה, שבעל הבית חושש שיעתיקו לו פיתוחים מסויימים ורוצה להראות אחת ולתמיד שהוא מקפיד על זה הרבה, מותר לו לקחת את הפטיש ולנתוץ את הסמארטפון למען ישמעו ויראו. אבל אם אפשר לעשות את זה בדרך אחרת והדבר לא נחוץ ממש, יש להמנע. אותו הדבר לגבי המנהל בבית הספר, כיון שהוא יודע שילדים נפצעים ממשחק כדורגל וכיו"ב, אם רואה מי שהביא כדור וחושש שילדים יפצעו וינזקו מזה, מותר לו לקחת את הכדור ולקרוע אותו, למען ישמעו ויראו, כי הדבר הזה נחוץ בשביל התועלת של הילדים. אבל צריך תמיד להיזהר שלא להפסיד שום דבר שאפשר לשמור עליו, וכמו שאמרנו משם בעל החינוך ועוד ראשונים כנ"ל.

הודעה משמחת

מידי יום ראשון מוסר מוה"ר שליט"א
שיעור קבוע בערוץ הקודש "קול ברמה"

בשאלות שנשאל בבית ההוראה
השיעור יימסר בשעה 12 בצהריים.

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות

א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: **רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס** הי"ו

עורך: הרב אביחי סעדון שליט"א

העלון לא הוגה ע"י מוה"ר ונכתב על דעת העורכים בלבד

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי מורנו הרב שליט"א

בקו **"תורת חיים"**

02-5606532

הודעה חשובה

בעז"ה בקרוב יצא לאור עולם

הספר **"תורת חיים" - חלק ב'**

(הכולל שיעורי מורנו הרב שליט"א שנמסרו בשנת תשע"ט),

ובסופו שו"ת **בירורי הלכה** הכולל תשובות ומכתבים בהלכה

המעוניין לסייע בהדפסה יפנה בפל" – 0533121357